

дит автоматически. Используются интерактивные и мультимедийные компьютерные технологии, что придает возможность создать красочные, яркие, широкоформатные презентации, соответствующие выбранной теме анимации и видеоролики только повышают эмоциональный фактор учебного процесса. Запуск механизма эмоционального стимулирования путем «**технического**» эмоционального эффекта. Другими словами, *техника подачи материала*.

Подводя итоги, хотелось бы отметить, что наши исследования и исследования других ученых по данной тематике имеют общую точку соприкосновения во мнении, что для студентов неязыковых вузов требуются особые психологические и педагогические условия, способные оказывать положительное воздействие на формирование учебной мотивации в образовательном процессе.

СПИСОК ИСПОЛЬЗОВАННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ

1. **Аманов, М. Э.** Феномен мотивации при изучении иностранных языков как объект педагогического исследования / М. Э. Аманов // Проблемы современной науки и образования. – 2017. – № 38 (120). – С. 45–52.
2. **Аманов, М. Э.** Эмоциональный эффект как фактор формирования мотивации в организации учебно-образовательного процесса / М. Э. Аманов // Вестн. СурГПУ. – 2020. – № 4 (67). – С. 21–30.
3. **Батуев, А. С.** Физиология высшей нервной деятельности и сенсорных систем / А. С. Батуев. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 317 с.
4. **Изард, К. Э.** Психология эмоций: пер. с англ. / К. Э. Изард. – Санкт-Петербург: Питер, 2008. – 464 с.
5. **Яновская, М. Г.** Эмоциональное стимулирование как педагогическая технология образовательного процесса / М. Г. Яновская // Вестн. ВятГГУ. – 2007. – С. 109–116.
6. **Gardner, R. C.** Attitudes and Motivation in Second Language Learning / R. C. Gardner, W. E. Lambert. – Rowley, Mass: Newbury House, 2012. – 168 p.
7. **Woolfolk, A.** Educational Psychology / A. Woolfolk. – 14th ed. – New York: Pearson Education, 2018. – 768 p.

УДК 37.013

Г. У. Болбас

СУТНАСЦЬ І СПЕЦЫФІКА ПЕРАЕМНАСЦІ Ў ГІСТОРЫКА-ПЕДАГАГІЧНЫМ ВЫМЯРЭННІ

Анатацыя. У артыкуле раскрываецца сутнасць і сэнсавае значэнне ідэі пераемнасці ў рамках даследавання генезісу гісторыка-педагагічнай з’явы, паглыбляецца яе змястоўнае нападўненне ў кантэксце дыялагічнай канцэпцыі М. М. Бахціна. Педагагічная традыцыя, рэцэпцыя і трансфер актуалізуюцца аўтарам як механізмы, якія забяспечваюць пераемнасць развіцця педагагічных феноменаў у кантэксце гісторыка-педагагічнага працэсу.

Ключавыя словы: пераемнасць, генезіс, педагагічная з'ява, гісторыка-педагагічны працэс, педагагічная традыцыя, дыялагічная канцэпцыя М. М. Бахціна, рэцэпцыя, трансфер.

Адной з найважнейшых задач вывучэння генезісу педагагічнай з'явы або працэсу выступае вызначэнне пераемнасці яго развіцця ў кантэксце гісторыка-педагагічнай прасторы. Пагадзімся з пазіцыяй беларускага навукоўца А. П. Сманцара, што «ніводная з найважнейшых сэнсавых характарыстык развіцця як мэтанакіраванага, незваротнага і заканамернага змянення матэрыяльных і ідэальных аб'ектаў не можа быць рацыянальна растлумачана па-за выкарыстаннем ідэі пераемнасці» [1, с. 8].

Прадстаўлены ў навуковай літаратуры філасофска-культуралагічны аналіз дадзенай ідэі дазваляе вызначыць ключавыя пазіцыі, якія карэлююць з задачамі даследавання працэсу генезісу гісторыка-педагагічнай з'явы:

– пераемнасць – «гэта сувязь паміж рознымі этапамі або прыступкамі як быцця, так і пазнання, сутнасць якой складаецца ў захаванні тых ці іншых элементаў цэлага або асобных бакоў яго арганізацыі пры змене цэлага як сістэмы, гэта значыць пры пераходзе з аднаго стану ў іншы» [2, с. 15];

– пераемнасць – «спосаб адносінаў чалавека да свайго мінулага, гісторыі» [3, с. 116];

– «пераемнасць, звязваючы сучаснасць з мінулым і будучыняй, абумоўлівае ўстойлівасць цэлага» [2, с. 15].

Дадзеныя палажэнні раскрываюць патэнцыял ідэі пераемнасці для даследавання педагагічнай з'явы ў дынаміцы яе гістарычнага развіцця. Яе рэалізацыя дазваляе прадставіць педагагічны феномен у цэласнасці, сістэмнасці, бесперапыннасці і супярэчлівасці яго генезісу, вызначыць прычынна-выніковыя сувязі і заканамернасці развіцця з'явы ў гістарычнай дынаміцы, абгрунтаваць сувязь педагагічнага мінулага з яго педагагічнай сучаснасцю і спрагназаваць яго педагагічную будучыню.

Сутнасць ідэі пераемнасці ў яе шырокім разуменні зводзіцца не толькі да захавання назапашаных ведаў у іх аўтэнтэчнасці, але і да іх захавання ў ператвораным выглядзе, што часта ажыццяўляецца з дапамогай адмаўлення папярэдніх формаў яго існавання, якасцяў і станаў. Веды ў змененым выглядзе ўключаюцца як кампанент у новую цэласнасць. Змястоўнасць адмаўлення, на думку прафесара А. І. Зелянкова, «зключаецца ў тым, што, будучы момантам развіцця, яно не перапыняе яго рэалізацыі, а аказваецца звяном, якое злучае адмаўляемае і адмаўляючае» [4, с. 40]. Пераемнасць як складаны шматкампанентны працэс уяўляе сабой, па сутнасці, адзінства супрацьлегласцяў, якое выяўляецца ў яе структуры, якая, паводле даследаванняў А. В. Пятрова, уключае ў сябе «дэструкцыю (разбурэнне, пераадоленне, зжыванне ранейшага), кумуляцыю (частковае захаванне, атрыманне ў спадчыну, трансляцыя), канструкцыю (фарміраванне, стварэнне новага)» [5]. Ступень выяўленасці і суадносіны гэтых элементаў вызначаюць колькасныя і якасныя змены пераемнасці.

Пераемнасць звязваюць з кантынуальнасцю (бесперапыннасцю) развіцця педагагічнай з'явы, што, аднак, не выключае праяў дыскрэтнасці, якая выяўляецца ў зярністасці, унутранай складанасці і скачках у развіцці. Часта пад уздзеяннем неспрыяльных знешніх фактараў працэс развіцця можа стрымлівацца і пры гэтым знаходзіцца ў «перарывістасці ў працэсе плаўна бягучай пераемнасці» [6, с. 80]. Таксама развіццё ва умовах, якія яго стрымліваюць, можа выяўляцца ў знешняй утоенасці дадзенага працэсу, а інтэрпрэтавацца як перарывістасць.

Існуюць механізмы, якія забяспечваюць пераемнасць развіцця педагагічных феноменаў у кантэксце гісторыка-педагагічнага працэсу. Адным з асноўных з'яўляецца педагагічная традыцыя, якая ўяўляе сабой, паводле вызначэння Г. Б. Карнетава, «механізм назапашвання, захавання і трансляцыі педагагічнага вопыту, спецыфічных педагагічных каштоўнасцяў і нормаў, узораў пастаноўкі і вырашэння педагагічных праблем», «механізм пераемнасці педагагічнай культуры, і тую частку педагагічнай культуры, якую перадаюць ад пакалення да пакалення» [7, с. 136]. Аднак педагагічная традыцыя як разнавіднасць культурнай традыцыі з прычыны сваёй біфункцыянальнай прыроды выступае не толькі механізмам пераемнасці педагагічнай спадчыны, але і непасрэдна самой спадчынай як сукупнасцю педагагічных каштоўнасцяў, ідэй і практычнага вопыту выхавання, абумоўленых канкрэтна-гістарычным тыпам культуры. Пры тым, што яе найважнейшымі ўласцівасцямі з'яўляюцца часовая працягласць і ўстойлівасць, яна не з'яўляецца «закасцянелай» кансерватыўнай формай захавання і ўзнаўлення педагагічнай культуры і пры пэўных умовах змяняецца. Вучоны-культуролог А. Я. Фліер такімі ўмовамі для ўсіх традыцый называе «сітуацыі, калі па сваёй функцыянальнай эфектыўнасці або сімвалічнай актуальнасці выкананая традыцыя ўжо відавочна не адпавядае вырашэнню задач, якія стаяць перад ёй, але і абсалютная адмова ад яе па тых ці іншых ідэалагічных меркаваннях непажаданая» [8, с. 287]. Формамі выражэння змяненняў традыцыі аўтар называе трансфармацыю, мадэрнізацыю (мадыфікацыю) і інтэрпрэтацыю. Беларускі вучоны І. М. Калядка лічыць, што дынаміка традыцый магчымая ў выніку кардынальных сацыякультурных пераменаў і пераўтварэнняў і суправаджаецца «інтэрпрэтацыяй і замацаваннем новых, сітуацыйных значэнняў і сэнсаў універсальнай культуры» [9, с. 93]. Такім чынам, разуменне педагагічнай традыцыі ў зменлівасці яе уласцівасцяў, формаў і станаў вызначае яе як крыніцу актуальнага педагагічнага вопыту. Таксама яе запатрабаванасць абумоўлена спіралепадобнасцю развіцця і, адпаведна, паўтаральнасцю папярэдніх ідэй, з'яў і працэсаў на новым вітку развіцця педагагічнай навукі.

У грамадскай свядомасці традыцыя як вопыт, які гістарычна склаўся і характарызуецца ўстойлівасцю, супрацьпастаўляецца інавацыі як новаму веданню, якое адпавядае сучасным патрэбам навукі і культуры. Аднак навуковы аналіз гэтых з'яў сведчыць аб тым, што, валодаючы аўтаномнымі сэнсавымі і змястоўнымі межамі, яны арганічна звязаныя. Такая сувязь, на думку А. І. Зелянкова, абумоўлена тым, што «традыцыя выступае неабходнай са-

цыяльнай базай для інавацый, з'яўляецца іх іманентнай перадумовай», а «любая навацыя набывае рэальны сэнс і значэнне ў гісторыі культуры толькі ў тым выпадку, калі яна ўвойдзе ў традыцыю і стане неабходным элементам сацыяльна-гістарычнага вопыту» [10, с. 5]. Узаемаабумоўленасць з'яў адлюстроўваецца ў функцыях традыцыі. Згодна з даследаваннямі І. М. Калядкі, традыцыі выконваюць нарматыўна-стабілізуючую функцыю, якая забяспечвае «падтрыманне пераемнасці сацыякультурнага развіцця і інтэграцыю інавацыйных кампанентаў творчай дзейнасці», і інавацыйна-эўрыстычную, якая садзейнічае «ўзбагачэнню сацыякультурнага вопыту і робіць магчымым паўнаватаснае развіццё грамадства» [11, с. 29]. Дадзеныя функцыі вызначаюць магчымасці педагагічнай традыцыі як спосабу захавання назапашанага вопыту, які спрыяе ўстойліваму развіццю ва ўмовах нестабільнасці і нявызначанасці, а таксама развіцця сучаснай педагагічнай тэорыі і адукацыйнай практыкі.

У кантэксце гісторыка-педагагічнай навукі сувязь традыцыі і інавацыі арганічна адлюстроўваецца ў з'явах рэтраінавацыі (М. В. Багуслаўскі, С. В. Кулікова, А. У. Селязнёў), рэтраўводзін (А. І. Прыгожын, С. Д. Палякоў), традыцыйнай інавацыі (А. А. Пінскі). М. В. Багуслаўскі вызначае, у прыватнасці, рэтраінавацыю як «тып інавацый, пры якім у сучасную адукацыю пасля пэўнага гістарычнага перапынку вяртаюцца ўжо раней прысутныя ў ім феномены» [12, с. 10]. Пры гэтым феномен пры пераносе ў сучаснасць некалькі мадыфікуецца, што, на думку даследчыкаў, робіць магчымым «актуалізацыю пазітыўнага педагагічнага вопыту ў новых сацыякультурных умовах» [13, с. 180]. Гісторыка-педагагічныя веды, прадстаўленыя ў адзінстве педагагічных ідэй і адукацыйнага вопыту, уяўляюць сабой патэнцыяльную крыніцу стварэння рэтраінавацый. Пэўныя элементы гэтых ведаў могуць быць запатрабаваныя сучаснай педагагічнай навукай і практыкай.

Паглыбляюцца ідэі пераемнасці ў кантэксце дыялагічнай канцэпцыі М. М. Бахціна, які вызначае яе вынікам дыялогу, магчымага ў кантэксце адкрытай культурнай прасторы [14, с. 353]. Сэнсы папярэдніх стагоддзяў, згодна з навукоўцам, не з'яўляюцца завершанымі і актуалізуюцца ў наступныя перыяды гістарычнага развіцця: «у любы момант развіцця дыялогу існуюць велізарныя, неабмежаваныя масы забытых сэнсаў, але ў пэўныя моманты далейшага развіцця дыялогу, па ходзе яго яны зноў успомняцца і ажывуць ў абноўленым (у новым кантэксце) выглядзе. Няма нічога абсалютна мёртвага: у кожнага сэнса будзе сваё свята адраджэння. Праблема вялікага часу» [15, с. 373]. Больш за тое, менавіта «інакасць», непадобнасць і ўнікальнасць іншай культуры правакуе раскрыццё новых граняў і сэнсаў вывучаемай з'явы. Такім чынам, гісторыка-педагагічныя веды як акумуляваны культурны вопыт у іншых сацыякультурных умовах праяўляе свае новыя бакі, ўласцівасці і якасці. У кантэксце традыцыйнай педагагічнай культуры асобнага народа гэта спрыяе ўзбагачэнню і аднаўленню зместу нацыянальнай спецыфікі вывучаемай педагагічнай з'явы, у якой знаходзяць адлюстраванне архетыпы нацыянальнай свядомасці, сэнсы і ўніверсальныя нацыянальныя каштоўнасці.

Найважнейшымі сродкамі дыялогу выступаюць рэцэпцыя і трансфер. Пры тым, што больш тыповым з'яўляецца выкарыстанне іх у кантэксте пераносу ідэй з адной культуры ў іншую культуру, у рамках пастаўленых даследчых задач яны ўяўляюць сабой механізмы ўспрымання, запазычання і пераносу педагогічных ідэй аднаго гістарычнага перыяду на іншы, забяспечваючы пры гэтым пераемнасць развіцця педагогічнага з'явы. Таксама лічым навукова абгрунтаваным суадносіць ідэі пэўнага перыяду гістарычнага мінулага з ідэямі сучаснага перыяду развіцця педагогічнай з'явы. У дадзеным выпадку педагогічная спадчына мінулага з'яўляецца зыходнай культурай, якая засяроджвае ў сабе экспартаваныя педагогічныя ідэі і культурныя артэфакты, а сучасная педагогічная навука выступае прымаючай, якая імпартае элементы гісторыка-педагогічнага вопыту.

Рэцэпцыя ў адрозненні ад трансферу можа быць адным з вынікаў трансферу і ўяўляе сабой, як правіла, пасіўную форму ўспрымання ідэй, запазычанне гатовых ведаў, у той час як трансфер прадугледжвае не толькі запазычанні, але і «дастаткова актыўную дзейнасць па выбару, перакладзе, інтэрпрэтацыі і т. п.» [16, с. 123]. Творчае пераасэнсаванне педагогічных ідэй выступае неабходнай умовай іх адаптацыі да сацыякультурнага кантэксту, які прымае іх, асаблівасцямі і дэфіцытам педагогічнай тэорыі і практыкі адукацыі. Адметнай асаблівасцю трансферу з'яўляецца не толькі канчатковы вынік, але і сам працэс узаемадзеяння паміж зыходным кантэкстам і засвойваючым, яго механізмы і асаблівасці.

Такім чынам, ідэя пераемнасці ў кантэксте гісторыка-педагогічнага даследавання заключае ў сабе магчымасці цэласнага і сістэмнага прадстаўлення педагогічнай з'явы, вызначэння заканамернасцяў яго развіцця ў дынаміцы часу і прасторы.

СПІС ВЫКАРЫСТАНАЙ ЛІТАРАТУРЫ

1. **Сманцер, А. П.** Теория и практика реализации преемственности в обучении школьников и студентов [Электронный ресурс] / А. П. Сманцер. – Минск: БГУ, 2011. – Режим доступа: <http://www.elib.bsu>. – Дата доступа: 06.06.2022.
2. **Баллер, Э. А.** Преемственность в развитии культуры / Э. А. Баллер. – Москва: Наука, 1969. – 249 с.
3. **Депенчук, Л. П.** Преемственность в развитии естествознания / Л. П. Депенчук. – Киев: Наукова думка, 1988. – 127 с.
4. **Зеленков, А. И.** Принцип отрицания в философии и науке / А. И. Зеленков. – Минск: БГУ, 1981. – 176 с.
5. **Петров, А. В.** Дидактические основы реализации принципов преемственности и развивающего обучения при формировании фундаментальных понятий в преподавании физики в педвузе: дис. ... д-ра пед. наук / А. В. Петров. – Горно-Алтайск, 1996. – 224 л.
6. **Иваненко, П. Д.** «Дискретность права» и «дискретность законодательства»: содержание явлений, формы, причины / П. Д. Иваненко // Вестн. ЮУрГУ. – 2014. – № 4. – С. 78–82.

7. **Корнетов, Г. Б.** Теория истории педагогики / Г. Б. Корнетов. – Москва: АСОУ, 2013. – 460 с.
8. **Флиер, А. Я.** Избранные работы по теории культуры / А. Я. Флиер. – Москва: Согласие, 2014. – 560 с.
9. **Колядко, И. Н.** Инновационный потенциал культурной традиции в социальной динамике / И. Н. Колядко // Национальная культура в контексте социокультурных трансформаций / М. И. Веренич [и др.]; науч. ред. В. А. Максимович. – Минск: Беларус. навука, 2021. – Гл. 7. – С. 89–96.
10. **Зеленков, А. И.** Социокультурный статус традиций и их роль в динамике науки / А. И. Зеленков // Весн. БДУ. Сер. 3. Гісторыя. Філасофія. Паліталогія. Сацыялогія. Эканоміка. Права. – 1996. – № 2. – С. 3–8.
11. **Колядко, И. Н.** Культурная традиция как фактор устойчивого развития в эпоху глобальной нестабильности // Журн. Белорус. гос. ун-та. Философия. Психология. – 2017. – № 3. – С. 28–34.
12. **Богуславский, М. В.** Консервативная стратегия модернизации российского образования в XX – начале XXI в. [Электронный ресурс] / М. В. Богуславский // Проблемы современного образования. – 2014. – № 1. – С. 5–11. – Режим доступа: <http://www.pmedu.ru>. – Дата доступа: 06.11.2018.
13. **Куликова, С. В.** Инновация и ретроинновация – два пути «очеловечивания» российского образования / С. В. Куликова, А. В. Селезнев // Методологические ресурсы качества педагогических исследований: материалы Междунар. сетевой науч. конф. РАО «Методология научного исследования в педагогике», посвящ. 90-летию со дня рождения акад. РАО В. В. Краевского, Волгоград, 26–28 апр. 2016 г. – Москва: Планета, 2016. – С. 175–182.
14. **Бахтин, М. М.** Ответ на вопрос редакции «Нового мира» / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества: сб. избр. тр. / сост. С. Г. Бочаров. – Москва: Искусство, 1986. – С. 347–355.
15. **Бахтин, М. М.** К методологии гуманитарных наук / М. М. Бахтин // Эстетика словесного творчества: сб. избр. тр. / сост. С. Г. Бочаров. – Москва: Искусство, 1979. – С. 361–373.
16. **Дудчик, А. Ю.** Трансфер европейских идей как фактор динамики белорусской философской мысли в «долгом XIX веке» / А. Ю. Дудчик // «Долгий XIX век» в истории Беларуси и Восточной Европы. Исследования по Новой и Новейшей истории: сб. науч. тр. – Минск: РИВШ, 2018. – Вып. 2. – С. 121–126.

УДК 37.062.3

В. Г. Зубарев, С. В. Ярцев, К. Р. Александрова

МЕТОДЫ АДАПТАЦИИ АФРИКАНСКИХ СТУДЕНТОВ-ИСТОРИКОВ В УСЛОВИЯХ СОВРЕМЕННОГО РОССИЙСКОГО ОБЩЕСТВА (ИЗ ОПЫТА РАБОТЫ ФАКУЛЬТЕТА ИСТОРИИ И ПРАВА ТГПУ ИМ. Л. Н. ТОЛСТОГО)

Аннотация. В статье рассматривается опыт преподавателей кафедры истории и археологии ТГПУ им. Л. Н. Толстого в адаптации африканских студентов в условиях современного российского общества. Анализ работы преподавателей показал, что предпринятые методы проф. В. Г. Зубарева и проф. С. В. Ярцева (привлечение к научно-исследовательской дея-